

Резюме. В статье рассматриваются вопросы санитарно - гигиенической экспертизы продуктов питания, установления их пищевой ценности и безопасности для военнослужащих в условиях стационарного и полевого расположения, представлена характеристика этапов экспертизы как одного из основных разделов работы государственной санитарно - эпидемиологической службы Министерства обороны Украины в сфере контроля за питанием войск.

Ключевые слова: *питание военнослужащих, санитарно - гигиеническая экспертиза продуктов питания плановая , внеплановая и в порядке арбитража, задачи и практические вопросы экспертизы, здоровья личного состава войск.*

Abstract. This paper deals with the health expertise of food , setting their nutritional value and safety for the military in a residential and field locations represented by characteristic stages of expertise as one of the main sections of the State Sanitary and Epidemiological Service of the Ministry of Defense of Ukraine in the sphere of control of feeding the troops.

Keywords: *services, food sanitary- hygienic examination of food scheduled, unscheduled and arbitration procedure, objectives and practical issues of assessment, the health of military personnel.*

УДК 612.825.8:613.685

ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ У КОРАБЕЛЬНИХ СПЕЦІАЛІСТІВ

Іванцова Г.В., Охонько О.В.

Науково-дослідний інститут проблем військової медицини
Української військово-медичної академії

Резюме. *Вивчалися особливості особистості та симптоми невротичних розладів у корабельних спеціалістів.*

Ключові слова: *особливості особистості, невротичні розлади, корабельні спеціалісти.*

Вступ. Сучасна військова служба характеризується високим рівнем вимог, зростанням ціни помилкових дій військового фахівця, а швидко мінливі, інтенсивно насичені добові ритми не дозволяють особистості в достатній мірі відновитися й адаптуватися до регламенту служби [1-6].

Відомо, що на частку «людського чинника» на даний час припадає від 40 до 70% всіх відмов технічно складних систем. Відповідно до світової статистики 80% катастроф в авіації, до 70% в атомній енергетиці і 64% на морському флоті відбуваються в результаті помилок людини, які призводять

до значних втрат, як у соціальному, фінансовому, так і медичному аспектах [1-6]. Оскільки навіть досить розвинені професійно важливі психофізіологічні якості спеціаліста без постійного їх підкріплення можуть поступово згасати, важливим є здійснення як специфічних, так і неспецифічних (універсальних) психофізіологічних заходів щодо їх підтримки.

Мета. Дослідити особливості особистісних якостей у військовослужбовців на корабельних спеціалістів ВМС України.

Матеріали та методи дослідження. В якості досліджуваних була обрана група корабельних спеціалістів (30 контрактників) Військово-Морських Сил України віком від 22 до 24 років із задовільним станом здоров'я (практично здорові). Дослідження проводилося в однакових умовах з 9-00 по 14-00 на базі Академії військово-морських сил ім. П.С. Нахімова.

Для виділення більш однорідних підгруп осіб за показниками тренування якості динамічного запам'ятовування та реакції на рухомий об'єкт було проведено їх кластерний аналіз. В результаті кластеризації виділено дві однорідні групи осіб. Група 1 – 70% та група 2 – 30% осіб. Особи першої групи характеризувалися достовірною позитивною дією фактора тренажу. Друга група осіб мала нестабільну динаміку показників і дія фактору тренажу спостерігається лише при тренуванні мнестичного компоненту.

Особливості особистості корабельних спеціалістів вивчалися за допомогою опитувальника ММРІ, характерологічного опитувальника К. Леонгарда та опитувальника Яхіна-Менделевича, які проводилися на початку психофізіологічного тренування.

Результати дослідження та їх обговорення. Підвищення значень шкали емоційної лабільності (Ну) (більше 60 балів) опитувальника ММРІ виявляє осіб з нестійкістю емоцій і конфліктне комбінування різноспрямованих тенденцій: високий рівень домагань комбінується з потребою в причетності до інтересів групи, егоїстичність – з альтруїстичними деклараціями, агресивність – із прагненням подобатися оточуючим. У 71,43% військовослужбовців першої та 66,67% осіб другої груп виявлено низькі значення шкали Ну, що свідчить про значну емоційну стійкість та низьку чутливість до впливу факторів зовнішнього середовища з відносно низьким реагуванням на проблеми соціального мікроклімату (табл. 1).

Шкала імпульсивності (Pd) виявляє активну особистісну позицію, високу пошукову активність, в структурі мотиваційного напрямку - переважання мотивації досягнення, впевненість і швидкість прийняття рішень. Особи даного типу погано переносять одноманітність, у них монотонія призводить до сонливості, суму. Високі значення шкали Pd (більше 70 балів) виявлено у 52,38% осіб I-ї та 33,33% осіб II-ї груп, що вказує на наявність гіпертичного типу акцентуації характеру, що проявляється надмірною імпульсивністю.

Низькі значення (менше 45 балів) шкали Pd мають 14,29% респондентів першої та 11,11% осіб другої груп, що свідчить про зменшення мотивації досягнення в обстежуваних, відсутність спонтанності, хороший самоконтроль, відсутність лідерських здібностей, конформізм. Часто це свідчить про те, що даний індивід потрапив у ситуацію, коли його самостійність блокована (табл. 1.).

Шкала ригідності (Pa) виявляє стійкість інтересів, настирливість при відстоюванні власної думки, сценічність установок, активність позиції, що збільшується при протидії зовнішніх впливів, практичність, тверезість поглядів на життя, синтетичний склад розуму з вираженим тропізмом до системних побудов, до сфери конкретних знань, до точних наук. Високі значення шкали Pa (більше 70 балів) мають 11,11% військовослужбовців другої групи, що свідчить про наявність у них агресивності. Низькі значення шкали Pa (менше 45 балів) мають 61,91% респондентів I-ї та 66,67% осіб II груп, що відображає надмірну тенденцію до підкреслення власних миротворчих тенденцій, що частіше всього зустрічається при гіперкомпенсованій установці в осіб агресивної спрямованості (табл. 1).

Підвищені значення шкали тривожності (Pt) (60"70 балів) мають 11,11% військовослужбовців другої групи, що вказує на невпевненість респондентів у власних силах і в стабільності ситуації, високу чутливість в пригніченні середовищ впливу, підвищену чутливість до небезпеки. Низькі значення шкали Pt (менше 45 балів) мають 80,95% респондентів першої та 77,78% осіб другої груп, що свідчать про відсутність у них обережності у вчинках і педантичність у питаннях моралі, знижену здатність до співчуття, некомфортність установок, грубу та жорстку манеру поведінки, цинічний погляд на життєві явища (табл. 1).

Шкала індивідуалістичності (Sc) виявляє усамітнено-споглядальну особистісну позицію, аналітичний склад мислення, схильність до роздумів переважає над почуттями і дійовою активністю. Низькі показники шкали Sc (менше 45 балів) мають 47,62% корабельних спеціалістів першої та 44,44% осіб другої груп, що вказує на наявність багатой фантазії, шаблонного мислення, тверезості та практичності (табл. 1).

Підвищені значення (60"70 балів) шкали оптимістичності (Ma) мають 9,52% військовослужбовців першої та 33,33% осіб другої групи, що вказує на наявність ознак інфантильності. У 38,10% респондентів першої та 11,11% осіб другої груп виявлено низькі значення (менше 45 балів) шкали Ma, що вказує на зниження оптимізму, активності, підвищену втому, астеною (табл.1).

Результати досліджень за допомогою характерологічного опитувальника К. Леонгарда вказують на переважання гіпертимного типу розладів особистості, як в осіб першої, так і в осіб другої груп (табл. 2).

Такі дані корелюють з дослідженнями Мозгового В. І. [4]. Так, у військовослужбовців, які мають досить високий рівень адаптації, виявлено

Таблиця 1

Особливості особистості корабельних спеціалістів, %

Шкали	Значення шкал	І група		ІІ група	
		Абс. к-ть	%	Абс. к-ть	%
Hs	Низькі (≤ 45)	9	42,86	5	55,56
	Нормальні (46-60)	12	57,14	4	44,44
	підвищені (60-70)	0	0	0	0
	Високі (> 70)	0	0	0	0
D	Низькі (≤ 45)	16	76,19	7	77,78
	Нормальні (46-60)	5	23,81	2	22,22
	підвищені (60-70)	0	0	0	0
	Високі (> 70)	0	0	0	0
Hy	Низькі (≤ 45)	15	71,43	6	66,67
	Нормальні (46-60)	6	28,57	3	33,33
	підвищені (60-70)	0	0	0	0
	Високі (> 70)	0	0	0	0
Pd	Низькі (≤ 45)	3	14,29	1	11,11
	Нормальні (46-60)	3	14,29	1	11,11
	підвищені (60-70)	4	19,05	4	44,44
	Високі (> 70)	11	52,38	3	33,33
Pa	Низькі (≤ 45)	13	61,91	6	66,67
	Нормальні (46-60)	8	38,10	2	22,22
	підвищені (60-70)	0	0	0	0
	Високі (> 70)	0	0	1	11,11
Pt	Низькі (≤ 45)	17	80,95	7	77,78
	Нормальні (46-60)	4	19,05	1	11,11
	підвищені (60-70)	0	0	1	11,11
	Високі (> 70)	0	0	0	0
Sc	Низькі (≤ 45)	10	47,62	4	44,44
	Нормальні (46-60)	8	38,10	5	55,56
	підвищені (60-70)	2	9,52	0	0
	Високі (> 70)	0	0	0	0
Ma	Низькі (≤ 45)	8	38,10	1	11,11
	Нормальні (46-60)	11	52,38	4	44,44
	підвищені (60-70)	2	9,52	3	33,33
	Високі (> 70)	0	0	1	11,11

Таблиця 2

Зміни особистісних якостей, %

№ за/п	Типи розладів особистості	І група		ІІ група	
		Абс. к-ть	%	Абс. к-ть	%
1.	Гіпертимний	7	33,33	2	22,22
2.	Збудливий	2	9,52	1	11,11
4.	Емотивний	0	0	1	11,11
4.	Тривожний	2	9,52	0	0
5.	Циклотимний	1	4,76	1	11,11
6.	Демонстративний	3	14,29	0	0
7.	Екзальтований	0	0	1	11,11
8.	Змішаний	2	9,52	1	11,11

три варіанти особистісного профілю: гіпертимний, педантичний, ригідний. При цьому гіпертимний тип часто зустрічається і у осіб з низьким рівнем адаптації до професійної діяльності. Тому, саме гіпертимний характерологічний радикал може бути основою як для розвитку дезадаптивної реакції, так і сприяти розвитку адаптивних форм поведінки.

За допомогою опитувальника Яхіна-Менделевича у корабельних спеціалістів першої групи виявлено такі симптоми невротичних розладів, як: тривога (9,52%), невротична депресія (14,29%), конверсійні симптоми (4,76%), прояви obsesивно-фобічних (9,52%) і вегетативних (9,52%) розладів (табл. 4.3). У військовослужбовців другої групи діагностовано такі симптоми невротичних розладів, як: невротична депресія (11,11%), конверсійні (11,11%) та obsesивно-фобічні (22,22%) симптоми (табл. 3).

Таблиця 3

Симптоми невротичних розладів у корабельних спеціалістів, %

№ за/п	Симптоми невротичних розладів	І група		ІІ група	
		Абс. к-ть	%	Абс. к-ть	%
1.	Тривога	2	9,52	0	0
2.	Астенія	0	0	0	0
4.	Невротична депресія	3	14,29	1	11,11
4.	Конверсійні	1	4,76	1	11,11
5.	Obsesивно-фобічні	2	9,52	2	22,22
6.	Вегетативні розлади	2	9,52	0	0

Висновки

Високі значення шкали Pd опитувальника ММРІ вказують на наявність як у корабельних спеціалістів І-ї, так і ІІ-ї груп переважання гіпертимного типу розладів особистості, що проявляється надмірною імпульсивністю. Низькі значення шкали Pt діагностовано у 80,95% респондентів першої та 77,78% осіб другої груп, що свідчать про відсутність обережності у вчинках, знижену здатність до співчуття, грубу та жорстку манеру поведінки, цинічний погляд на життя. У 38,10% військовослужбовців першої та 11,11% осіб другої груп виявлено низькі значення шкали Ma, що вказує на зниження оптимізму, активності, підвищену втому, астенію.

У корабельних спеціалістів першої групи виявлено невротичні розлади у вигляді тривоги (9,52%), невротичної депресії (14,29%), конверсійних симптомів (4,76%), obsesивно-фобічних проявів (9,52%) і вегетативних (9,52%) розладів, а у військовослужбовців групи ІІ діагностовано такі симптоми невротичних розладів, як: невротична депресія (11,11%), конверсійні (11,11%) та obsesивно-фобічні (22,22%) симптоми.

Наявність у військовослужбовців ВМС України симптомів невротичних та особистісних розладів вказує на необхідність проведення у військових підрозділах психопрофілактичних та психокорекційних заходів.

Література

1. Астапов Ю.Н. Особенности психотравмирующих факторов и условий возникновения невротических расстройств у военнослужащих срочной службы / Ю.Н. Астапов //Український вісник психоневрології. – 2002. – Т.10, вип. 1 (30). – С. 96-97.
2. Иванов Д.А. Граничні психічні розлади та дезадаптаційні зриви у військовослужбовців строкової служби. – К., 2006. – 248 с.
3. Михайлик О.П. Дезадаптационные состояния и их психотерапия у курсантов высших военных учебных заведений внутренних войск МВД Украины.: Дис... канд. психол. наук: 19.00.09 – Харьков, 2011.
4. Мозговий В. І. Особистісний симптомокомплекс стресостійкості/ стресовразливості військовослужбовців служби правопорядку: Автореф. дис.. на здобуття наук. ст. к.психол. н.//Харківський нац. університет ім. В. Н. Каразіна. – 2006. – 19 с.
5. Пономарёв Ю. А. К вопросу о состоянии психического здоровья военнослужащих, проходящих военную службу по призыву / Ю. А. Пономарёв, П. П. Коновалов, С. Т. Кохан и др. // Воен-мед.журн. – 2008. – № 12. – С. 34.
6. Швець А. В., Кальниш В. В. Ефективність проведення професійного психофізіологічного відбору вертольотчиків у миротворчі підрозділи із застосуванням рейтингового підходу // Укр. журн. з проблем медицини праці. – 2007. – № 4 (12). – С. 35–40.

Резюме. Изучались особенности личности и симптомы невротических расстройств у корабельных специалистов.

Ключевые слова: *особенности личности, невротические расстройства, корабельные специалисты.*

Resume. Peculiarities of personality measures and symptoms of neurotic disorders of naval specialists have been studied.

Key words: *personality measures, neurotic disorders, naval specialists.*